

Leren vertalen

Leesexemplaar

Exemplaar

LEREN VERTALEN

Een terminologie van de vertaaldidactiek

Gys-Walt van Egdom & Winibert Segers

© 2019, Gys-Walt van Egdom, Winibert Segers en Pelckmans Pro
Pelckmans Pro maakt deel uit van Pelckmans uitgevers nv
www.pelckmansuitgevers.be
Brasschaatsteenweg 308, 2920 Kalmthout, België

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veeveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, op welke wijze ook, zonder de uitdrukkelijke voorafgaande en schriftelijke toestemming van de uitgever, behalve in geval van wettelijke uitzondering. Informatie over kopieerrechten en de wetgeving met betrekking tot de reproductie vindt u op www.reprobel.be.

All rights reserved. No part of this book may be reproduced, stored or made public by any means whatsoever, whether electronic or mechanical, without prior permission in writing from the publisher.

Omslagontwerp: Stijn Dams
Zetwerk: Carius Group
D/2019/13955/25
ISBN 978 94 6337 203 9
NUR 616

pelckmanspro.be
pelckmanspro.nl

Pelckmans Pro

INHOUD

VOORWOORD	7
DEEL I VERTALING	11
DEEL II VERTAALDIDACTIEK	39
DEEL III PEDAGOGIE EN ONDERWIJSKUNDE	129
DANKWOORD	211
REFERENTIES	213

VOOR- WOORD

Leesexamenjaar

Het vertaalonderwijs staat, ondanks een rijk filologisch verleden, nog in de kinderschoenen. Een paar decennia geleden was vertaling in het onderwijs slechts een middel om de verwerving van een vreemde taal te bevorderen of te toetsen. Inmiddels is het vertaalonderwijs in Nederland en Vlaanderen volledig verzelfstandigd.

Doordat de vertaling of de verlening van vertaaldiensten als een doel op zich worden gekenmerkt, dient het vertaalonderwijs aan andere eisen te voldoen. Vertaalonderwijs moet ten dienste staan van beroepsvertalers in opleiding en dient studenten op efficiënte wijze de kneepjes van het vak bij te brengen.

De laatste jaren zijn er tal van methoden naar voren geschoven om studenten die kneepjes aan te leren. Het gaat daarbij niet alleen om lesmethoden, maar ook om leermethoden. Door een gebrek aan gedegen onderzoek naar de efficiëntie van lessen leermethoden bestaat er nog geen consensus over het nut van de verschillende methoden. Wel heeft het er alle schijn van dat vertaalstudenten vooral baat hebben bij een gezonde en gevarieerde methodische mix.

In *Leren vertalen* worden de lesmethoden en werkvormen als termen opgenomen en uitgewerkt. In deel II wordt elke methode en werkvorm als een 'hapklare brok' aangeboden. De methoden en vormen kunnen de docent helpen een geëigende lesstrategie te bedenken om lessen bij te sturen en geven de student een concreet beeld van de opzet en het doel van de werkvorm. Een goede beeldvorming rond de leerinhouden, lesmethoden en werkvormen kan een student helpen bij het ontwikkelen van goede leerstrategieën. Het devies voor docenten en studenten luidt: experimenteer! Door (methodisch) te experimenteren met methoden vind je de les- of leerstijl die bij jou en je leeromgeving past.

Het keur aan doceer- en leermethoden uit deel II wordt in *Leren vertalen* aan weerszijde geflankeerd door conceptuele kaders. In deel I wordt getoond dat 'vertalen' hoe langer hoe minder een eenduidige term is en wordt gesuggereerd dat het vertaalonderwijs zijn studenten tekortdoet, indien het zich beperkt tot het omzetten van tekstjes in een andere taal of tot reflectie op doelteksten. In deel III komen algemene onderwijskundige en pedagogische termen aan bod. De onderwijskunde en de pedagogie weten de laatste jaren steeds meer een stempel op het vertaalonderwijs te drukken. Zodoende hebben de auteurs geoordeeld dat ook de termen die in deze domeinen worden gebezigd enige en misschien wel veel aandacht verdienen. Deze termen vormen de basis van elke didactische opvatting en invulling. Met andere woorden: de onderwijskundige en pedagogische termen plaatsen courante en minder courante vertaaldidactische praktijken in een context. In deel III wordt er overigens ook aandacht voor curriculumontwerp, competentiemeting en leerstructuren gegeneerd. De goede verstaander zal dan ook begrijpen dat dit gedeelte vooral een meerwaarde heeft voor docenten en beleidsmakers die vol inzetten op de verdere professionalisering van het vertaalonderwijs.

Samen vormen leerconcepten, vertaalopvattingen, les- en leermethoden, curriculumontwerp, competentiemeting en leerstructuren een sterk skelet voor efficiënt en doelgericht vertaalonderwijs.

De opzet van *Leren vertalen*

In 2018 heeft uitgeverij Pelckmans Pro *De kwaliteit van vertalingen* gepubliceerd. In dat boek beschrijven de auteurs de termen van de vertaalevaluatie. De auteurs streven naar een zo objectief mogelijke beoordeling van vertalingen. *Leren vertalen* kan als een vervolg op *De kwaliteit van vertalingen* worden gelezen, al kunnen de werken ook apart worden gelezen.

In *Leren vertalen* worden de basistermen van de vertaaldidactiek op een bevattelijke manier uitgelegd (en vastgelegd). In veel gevallen gaan de didactische termen vergezeld van opmerkingen. De auteurs hebben tevens veel voorbeelden toegevoegd: vooral de werkvormen zijn van voorbeelden voorzien. De relaties tussen de termen worden bovendien expliciet vermeld: relaties zijn met een > aangeduid.

De auteurs begrijpen dat de verbanden tussen de termen, ondanks een logische ordening van informatie, hier en daar om extra duiding vragen. Op de website van Pelckmans Pro worden de verbanden tussen de termen uit de drie delen schematisch voorgesteld. De schematische voorstellingen kunnen worden geraadpleegd op het volgende adres: www.pelckmanspro.be/leren-vertalen

Leren vertalen wordt overigens niet gezien als een boek dat bestaande studieboeken in het vertaalonderwijs of vakspecifieke syllabi kan vervangen. Dit boek vormt een aanvulling op onderwijsmateriaal en ondersteunt vertaaldidactische processen in een bredere of in de breedste zin van het woord. Met *Leren vertalen* willen de auteurs de lezer in staat stellen leerprocessen vorm te geven, te structureren.

Het doelpubliek van *Leren vertalen*

Leren vertalen is vooral bedoeld voor docenten en studenten in het vertaalonderwijs in Nederland en België. Het boek kan in een lescontext worden gebruikt. Zo kan de docent, voor of tijdens de les, aangeven dat hij een bepaalde werkvorm zal hantieren. De vertaalstudent kan vervolgens het werklemma opzoeken en weet dan wat er concreet van hem wordt verwacht en welk nut de oefening heeft. Zodra studenten voldoende vertrouwd zijn met de terminologie, kunnen ze, al dan niet op vraag van de docent, zelf werkvormen aandragen.

De termen in dit boek zijn ook relevant voor docenten en studenten in andere didactische domeinen, met name in belendende domeinen als het vreemdetalenonderwijs, de taalkunde, de communicatiewetenschappen en culturele studies.

Aangezien het moedertaalprincipe door vertaaldocenten in Nederland en België hoog in het vaandel wordt gedragen, is de terminologie van de vertaaldidactiek in het Nederlands opgesteld. De auteurs hopen dat deze terminologie anderstalige vertaaldocenten (met kennis van het Nederlands) zal aanzetten tot de uitwerking van een eigen terminologie van de vertaaldidactiek, een terminologie in hun eigen taal.

DEEL I: VERTALING

De geschiedenis heeft uitgewezen dat vertaling geen stabiel begrip is. Het concept kan eng worden opgevat, als een talige omzetting, maar kan ook in een meer figuurlijke zin worden gebruikt. Die conceptuele verwarring wordt nog groter door de verscheidenheid aan taken die vertalers uitvoeren. Voor het vertaalonderwijs is het van belang dat die conceptuele consternatie geen sta-in-de-weg wordt voor de doelmatigheid van het onderwijs. In de praktijk betekent dit dat de onderwijzers en beleidsmakers gerichte keuzes moeten maken, opdat de student en de vertaalmarkt optimaal worden bediend.

In dit deel worden de definities van vertaling en de maatschappelijke verschijningsvormen van de vertaling behandeld en wordt er een keur aan vertaalgerelateerde activiteiten gedefinieerd. Tevens wordt het belang van technologie in de vertaalpraktijk benadrukt met twee extra lemma's ('CAT-tools' en 'Machinevertaling').

Audiovisuele vertaling

Aa

Vertaling die gericht is op de omzetting van multimodaal bronmateriaal. Het bijvoeglijk naamwoord 'multimodaal' verwijst daarbij vooral naar informatie die in beeld, geluid en tekst wordt overgedragen. Bij audiovisuele vertaling wordt veel aandacht besteed aan de interactie tussen beeld, geluid en tekst.

Opmerking

De grenzen van audiovisuele vertaling zijn moeilijk te bepalen. Kernbegrippen in audiovisuele vertaling zijn ondertiteling en nasynchronisatie. (> ondertiteling) Een aantal andere begrippen die binnen dit audiovisuele spectrum vallen, zijn: boventiteling, vertaling voor doven en slechthorenden, softwarevertaling, stripvertaling en audiodescriptie. De conceptuele kadering van vertaling voor doven en slechthorenden is niet vanzelfsprekend, aangezien er een overlap is met tolken. (> tolken) De kadering van softwarevertaling is niet vanzelfsprekend, omdat er een overlap is met lokalisatie. (> lokalisatie) De kadering van audiodescriptie is niet vanzelfsprekend, omdat niet iedereen audiodescriptie als vertaling ziet. (> vertaling)

Audiovisuele vertaling wordt in het vertaalonderwijs vaak als een specialisatie aangeboden. Binnen de specialisatie wordt ondertiteling (zeker in het Nederlandse taalgebied) sterk benadrukt. Om het specialisme van studenten audiovisuele vertaling te kunnen aantonen, zijn er geëigende competentie modellen en meetinstrumenten nodig. (> competentie, > competentiemeting, > competentieverwerving)

Audiovisuele vertalingen worden doorgaans niet in traditionele Computer-Aided Translation tools (CAT-tools) geproduceerd. (> CAT-tool)

CAT-tool (ook: Computer-Aided Translation Tool)

Computerprogramma dat ontwikkeld is met het doel vertalers tijdens het vertalen te ondersteunen.

Opmerking

In een CAT-tool worden de bron- en de doelttekst gesegmenteerd weergegeven en is er de mogelijkheid om gebruik te maken van een terminologiedatabank (of term-base) en een vertaalgeheugen.

De laatste jaren zijn er veel applicaties in CAT-tools geïntegreerd. Zo kan de werkstroom in de tools worden vastgelegd, kunnen er vertaalmachines aan de tools worden gekoppeld en kunnen kwaliteitscontroles in de tool worden uitgevoerd. De CAT-tools die vandaag de dag worden gebruikt, worden soms TEnT's (of Translation Environment Tools) genoemd.

CAT-tools komen in bijna alle vertaalopleidingen aan bod. Efficiënt CAT-toolgebruik wordt doorgaans in het vertaalonderwijs als een technologische competentie getypeerd. (> competentie)

Desktop publishing (ook: DTP)

Vertaalgerelateerde activiteit die gericht is op de verbetering van de lay-out van teksten. De lay-out wordt aangepast in software.

Opmerking

Meestal is DTP geen taak van de vertaler of de revisor. DTP vergt in hoofdzaak een technische bewerking van het tekstmateriaal.

Dd

Freelancevertaling

Vertaling op zelfstandige basis. (> vertaling)

Opmerking

Freelancers werken niet voor een vertaaldienst van een groot bedrijf of bij een vertaalbureau. (> vertaling bij een vertaalbureau, > vertaling bij een vertaaldienst)

Het aantal zelfstandigen op de vertaalmarkt neemt de laatste jaren sterk toe. Veel vertaalbureaus en -diensten hebben een uitgebreid bestand met freelancers. Veel freelancers voeren opdrachten uit voor die bureaus en diensten.

Freelancers combineren vertaling vaak met vertaalgerelateerde activiteiten.

Ff

IT-ondersteuning (ook: *IT support*)

Vertaalgerelateerde activiteit die gericht is op het wegnemen van technische problemen die een vlotte verwerking van de vertaalopdracht verhinderen.

Opmerking

Hoewel ondersteuning niet zelden door mensen met een klassiek 'IT-profiel' wordt geboden, strekt een affiniteit met vertaling bij het bieden van IT-ondersteuning op een vertaalbureau of een vertaaldienst zeker tot voordeel.

Voorbeeld

Vreemde formaten, tabellen, afbeeldingen en tags kunnen ervoor zorgen dat teksten niet goed worden weergegeven. Indien een projectmanager deze problemen niet kan oplossen, dient er IT-ondersteuning te worden geboden.

Literaire vertaling

Vertaling van literaire teksten. (> vertaling)

Opmerking

Naast een uitstekende moedertaalvaardigheid vergt literaire vertaling een goede kennis van de literatuur van de bron- en de doelcultuur.

Literaire vertaling krijgt in het vertaalonderwijs een aparte status toegewezen. In de regel wordt literair vertalen onderscheiden van zakelijk vertalen. (> zakelijke vertaling)

Het onderscheid tussen zakelijk en literair vertalen is ietwat gekunsteld. Er zijn veel vormen van creatief vertalen die onder zakelijke vertaling kunnen worden geschaard. Het standaardvoorbeeld van creatief zakelijk vertalen is 'transcreatie'. (> transcreatie)

Toch lijkt het zinvol om het onderscheid tussen literair en zakelijk vertalen te maken, omdat het de belangrijkste aanzet tot specialisering in het vertaalonderwijs geeft. Door dit onderscheid zijn er aparte vertaalopleidingen ontstaan.

Overigens dient te worden opgemerkt dat de plaats van 'boekvertaling' in het vertaalonderwijs niet duidelijk is. Er wordt helaas nog geen conceptueel onderscheid tussen literair vertalen, zakelijk vertalen én boekvertalen gemaakt. Aangezien er voor vertaling van niet-literaire boeken een grote markt is, lijkt het zinvol om op dit concept te reflecteren.

Lokalisatie (ook: *localization* of L10N)

Vertaalgerelateerde activiteit die gericht is op cultuurspecifieke aanpassing van teksten. Gelokaliseerde teksten verschijnen vooral in digitale vorm.

Opmerking

'Globalisatie' is de tegenhanger van lokalisatie.

Lokalisatie wordt vooral als een specialisatie binnen de vertaalopleiding gekenmerkt; lokalisatie is daarbij een variant op vertaling. Om het specialisme van studenten lokalisatie te kunnen aantonen, zijn er geëigende competentie modellen en meetinstrumenten nodig. (> competentie, > competentiemeting, > competentieverwerving)

Voorbeeld

Typische voorbeelden van lokalisatie zijn websitevertaling en softwarevertaling (computerprogramma's en -spelletjes).

Websitevertalingen en softwarevertalingen trekken de aandacht vaak naar cultuur-gebonden begrippen, begrippen die 'realia' worden genoemd.

Machinevertaling

Vertaling die door een machine wordt vervaardigd.

Opmerking

Hoewel machinevertaling op het eerste gezicht niet in het vertaalonderwijs lijkt te passen, wordt er algemeen erkend dat zij aandacht verdient in het curriculum; machinevertaling is immers niet meer weg te denken uit de hedendaagse vertaalpraktijk. Studenten moeten weten hoe machinevertaling ongeveer werkt, welke fouten de systemen zoal maken en welke toepassingen er voor machinevertaling zijn. (> post-editing, > pre-editing)

Trendwatchers in de vertaalindustrie voorspellen niet alleen dat machinevertaling een steeds belangrijkere rol zal vertolken in de vertaalindustrie, ze voorspellen ook dat machinevertaling tot een aanwas van nieuwe beroepsprofielen zal leiden. 'Contentmanagement' is een nieuwe vertaalgerelateerde activiteit die op termijn door de vertaler (iemand met vertaalexpertise) kan worden uitgevoerd. Een contentmanager controleert de kwaliteit van het corpus dat als voeding voor de vertaalmachine dient.

Voorbeeld

Studenten kunnen theoretisch inzicht in machinevertaling verwerven door de 'output', de vertalingen, van verschillende systemen te vergelijken en te interpreteren.

Ondertiteling

Audiovisuele vertaling die gericht is op de omzetting van geluids-, beeld- en tekst-materiaal in ondertitels in de doeltaal. (> audiovisuele vertaling)

Opmerking

Ondertiteling wordt gezien als een vorm van audiovisuele vertaling. (> audiovisuele vertaling)

Audiovisuele vertaling wordt in het vertaalonderwijs vooral als een specialisatie gekenmerkt. Binnen die specialisatieprogramma's vertolkt ondertiteling een belangrijke rol. Om het specialisme van studenten audiovisuele vertaling te kunnen aantonen, zijn er geëigende competentie modellen en meetinstrumenten nodig. (> competentie, > competentiemeting, > competentieverwerving)

Ondertitelaars werken met andere software dan vertalers.